

Epilógus

Miután közösen megmérgeztük évszázadunk felét, az olvasóval együtt azt kérdezem, hol tartunk most. Mit értünk el az évek során? Mi lett azokból a merész próbálkozásokból, amelyek az emberi gyengeség áthidalását, a kölcsönös megértés felébresztését és a béke szolgálatát tűzték ki célul?

Ha józanul próbálok megválaszolni ezeket a kérdéseket, akkor be kell vallanom, hogy nem sokat értünk el. Amikor én, zsidó létemre, egy nagyon kritikus pillanatban a legyőzött Németországban koncerteztem, ez nem gyorsította meg a német–zsidó megbékélést. Inkább a jóvátételnek segített, hogy létrejöhessen Izrael állam, és amikor Németországban játszottam, izraeli páncélosokat képeztek ki ott. Ami napjaink közel-keleti válságát illeti, a fáradozásaim (az általam belátható szűk területen) csupán annyit segítettek, hogy megőriztük a nemzetek közötti toleranciát – ha egyáltalán ezt sikerült elérni.

Ez a szomorú mérleg egy pillanatra se kedvetlenít el, csupán a céljaimat kell egy kicsit alább adnom. Megtanultam, hogy az emberek számára békét hozni szándékozó álmom túl igényes volt, mert nem gondoltam végig, hogy a béke és a boldogság nem mindenki számára összekapcsolható fogalmak. Ezenkívül ez az álmom azért is volt túl idealista, mert képzett zsidóként igényeimet csupán az emberi társadalomra vonatkoztattam. Ma már belátom, hogy hálával tartozom az életnek. És mégis, noha sokkal realiztikusabban gondolkozom, mint korábban, végredményben ugyanolyan idealista maradtam. Még mindig hiszek abban, hogy a zene képes összekapcsolni és gyógyítani. Még mindig hiszek abban, hogy meg lehet bízni a muzikusokban, hogy embertársainak vigaszt nyújtanak, és egyben képesek emlékeztetni az emberi szellem nagyságára. Még mindig a korábbi

meggyőződéssel hiszek abban, hogy a behatárolt világunkban jó pár ember igyekezetére van szükség ahhoz, hogy az ideálok megvalósulhassanak.

Viszonylag szerény szinten azért néhány dologgal szolgálhatok. Ami a hegedűt illeti, utalnék arra, hogy napról napra, évről évre képes vagyok jobban megérteni ezt a hangszert. A hegedűs képességeket igen hamar elsajátítottam, noha ezt a tudást nem tudtam állandó szinten tartani, sem analizálni, és továbbadni. Ma már képes vagyok erre. Ugyanígy vagyok a zenei tartalommal. Igaz, hogy már gyerekkoromban elsajátítottam a hegedűs repertoárt, de csak ma vagyok képes minden idegszámban tudatosítani is. A vezénylés kitágította a horizontomat és a fantáziámat, és az ujjbegyekkel végrehajtandó perfekció iránti készítemet a nagy partitúrák előadásának igényeivel hoztam egyensúlyba.

Alázattal és hálával be kell vallanom, hogy mennyi előnyt élvezhettem. Egyik gyermekem korai halálától eltekintve a szerencsétlenséget csak másodkézből ismerem. Az ebben a könyvben felbukkanó összes főszereplő életben van, és rokonszenvükkel gazdagítanak engem. Megkímélt a sors hirtelen válságoktól, elszigeteltségtől, gyűlölettől és haragtól (ami olyan sok zsidónak jutott osztályrészül). Az értelmetlen létezés unalmát sem tapasztaltam meg. A világ minden táján, és olyan helyeken is, ahol még soha nem játszottam, kölcsönös bizalommal teli baráti kapcsolatok kötnek össze a zene kedvelőivel. Azzal azért eldicsekedhetek, hogy tudatosan soha nem voltam érdemtelen erre a bizalomra, vagy a menekülést kerestem volna a rám váró kihívások elől. A valódi örömet nem lehet megkülönböztetni a kötelességektől, a valódi szabadság a felelősségben keresendő, a valódi biztonság a mindennapi ideál utáni küzdésben található, amit a muzsikussóha soha nem nélkülözhet.

Minden muzsikusknak van őrzőangyala, kezdve azzal a véletlennel, ami helyesen tervezi meg az időt és a körülményeket, és

a tehetség magját termékeny földbe helyezi. Ilyen szerencsében volt részem nekem is. Utána fiatalkoromban az a kényszerűség védett, hogy formálni, „nemesíteni” kellett a tehetségemet. A megnevelés azonban késlekedést is jelent. Az étvágy azonnali csillapítása minden művészi dologtól távol áll. Csak igen ritkán adódott lehetőség, hogy azonnal a legkézenfekvőbb megoldást válasszam, csak ritkán hajtott közvetlen vágy a sietségre. És mégis, egész életemben örvendhettem az értelmemnek, feltöltődhettem a hegedű hangjával úgy, hogy soha nem volt szükségem helyettesítő pótélvezetekre. A jóra való igyekezetben találtam meg a boldogságomat.

Amikor ezeket a sorokat papírra vetem, a 60. születésnapom közeledik. Ez olyan fordulópont, amitől kezdve, ahogy három évvel ezelőtt Dianának megígértem, tizenkét hónapig távol tartom magam a koncerttermektől. Viszont két ünnepség keresztül húzta a számításomat: a huszadik Gstaadi Fesztivál és az amerikai Függetlenségi nyilatkozat kétszázadik évfordulója. Viszont további kötelezettségeket nem vállalok.

Örülök ennek az egy év szabadságnak, nem azért, mintha a zene vagy a koncertek nem érdekelnének, hanem mert a hanyé-
lés és a kötelezettségektől mentes szabadság ismeretlen örömeit szeretném felderíteni. Milyen lesz, amikor nem kell órarendhez igazodnom? A szokatlan üres napokat hogyan fogom kitölteni? Milyen lesz hirtelen csak sétálni? Rendkívül sokoldalú kilátások ezek. Talán valami újat fogok tanulni. Talán kertészkedni fogok, vagy elfogadom Sidney Nolan meghívását, hogy a műtermében megpróbálkozzak a festéssel. Igaz, nincs hozzá semmilyen tehetségem, de örömet lelek majd benne. Lehet, hogy én, aki annyit utaztam, turistává válok, és elmegyek Velencébe vagy a Loire menti kastélyokba, ahogy sokan mások. Számptalan elfojtott impulzus, elhanyagolt lehetőség, és ritkán felkeresett barát vár rám. Azt hiszem, a választás nehézsége okoz majd

komoly problémát. De bármit is fogok csinálni, egyvalami egészen biztos: Dianával életünkben először minden kötelességtől mentesek leszünk. És lett legyen akármilyen csodálatos az eddigi életem – biztos vagyok benne, hogy továbbra is az lesz –, ezt az új fajta életet vidáman és reményekkel telten köszöntöm.